

dande, och sådan böjning har ordet redan i den senurnord. Gummarpinskriften från Blekinge¹, likaså i Sö. 56 och D. R. II: 12 (vol. II).

Uttrycket **mep · s<te>in · lifir** förekommer även på Tillisestenen **e mun · stanta · mep · sten lifir · uitrint · su · iar · uan · eskil**.² Andra stilistiska paralleller till Nöbbeleinskriften finna vi t. ex. på Stora Rygbjærgstenen **pir · stafar | munu · miuk · liki · lifa**:³ och på Spentrupstenen⁴ (förmodligen). Runbyristningens⁵ avslutning påminner även i någon mån om Nöbbeleinskriftens, **þit skal · at minum mana · miþan min lifa**. Flera liknande exempel finnas.

**Hróðsteinn ok Eilífr,
Áki ok Hákon
reistu þeir sueinar
eptir sinn fœður
kumbl kenniligt
(e)ptir Kala dauðan.
því mun góðs mans)
(u)m getit verða,
meðan steinn lifir
ok stafir rún(a).*

Översättning:

Rosten och Eliv,
Åke och Håkan
svennerna reste
åt sin fader
Kale (~ Kalle) den döde
kumlet vitt synligt.
Därför den gode
icke skall glömmas,
så länge stenen står
och runornas stavar.

17. Kråketorp. Asa sn. Norrvinge hd.

Pl. XIV: 1, 2; Fig. 7, 8.

Litteratur: Norrvinge dombok 1650, avskrift av Friberg i N. Sm. Ark.; Rannsagn. (Fl 9:4); A. Hagelberg: teckning i Wieselgrens samlingar; P. Vistrand: teckning i sockenbeskrivning i N. Sm. Ark., Norrvinge bl. 3; Ihrfors: Smol. sacra III s. 297 med teckning; Kjellmark: teckning 1921.

Stenen vid »Runstensbäcken» i Kråketorp är känd från slutet av 1500-talet genom handskrivna källor, men den första bevarade läsningen av texten härrör från 1800-talets förra hälft. Då undersöktes stenen i samband med förarbetena till Wieselgrens Smålandsbeskrivning av prosten teol. dr Anders Hagelberg, som var kyrkoherde i grannsocknen Tolg åren 1830—1857. Han gjorde en vederhäftig teckning (fig. 7), som förvaras i Wieselgrens samlingar i Växjö, där jag påträffade den. Hagelbergs teckning har stort värde för en rekonstruktion av texten.

¹ v. Friesen: Lister- och Listerbystenarna s. 26.

² DR. III, 24 (vol. II).

³ DR. II, 12 (vol. II).

⁴ DR. II, 21 (vol. II).

⁵ v. Friesen: Uppl. Runst. s. 59.

Stenen är sönderslagen i flera stycken, vilka ligga 125 meter väster om landsvägen från Kråketorp mot Loftstryd och ungefär 200 m. norr om avtagsvägen till S. Sjöända i en äng, som hör till Rosendal, förut soldattorp till Kråketorp och vanligen kallat »Sterns» efter en föregående innehavare. Ungefär 40 m. norr om den plats, där stenbitarna ligga, rinner en bäck, »Runstensbäcken», vilken längre mot no. korsas av den ovannämnda landsvägen. Stenen, vars inskrift handlar om byggandet av en bro, har stått vid landsvägen (se berättelsen från år 1650 nedan!), vilken förmodligen fått en annan sträckning under de senare århundradena. En annan märklig fornlämning å Kråketorps ägor är »Odens stall» eller »Odens krubba», en tjock, låg stenvägg inneslutande ett rektangulärt område, 50 m. långt, 23 m. brett¹, förmodligen en hus- tomtning av något slag. Den ligger ungefär 4 km. söder om runstenen.

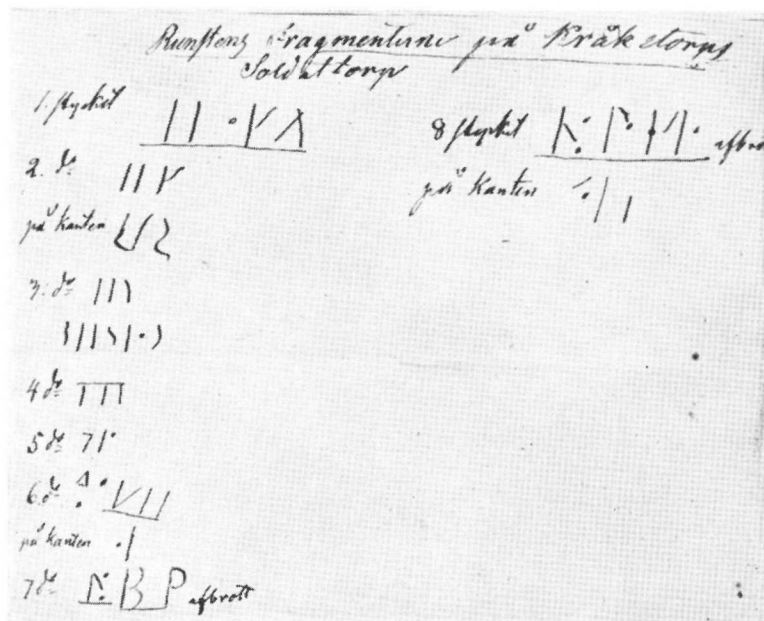

Fig. 7. Sm. 17. Kråketorp. Teckning av Hagelberg i Wieselgrens Samlingar till Ny Smålands Beskrifning.

I slutet av 1500-talet stod stenen ännu upprätt. Vid en tvist om gränsen mellan Asa herrgård (Västra Asa) och Hångeryd vittnade bl. a. Nils i Kärr efter avlagd ed på Norrvidinge ting den 31 maj 1650 »att den tid för över 50 år sedan han tjänte sal. Per Joensson på Asa och följde honom till Penningetorp hörde han honom säga, när han kom till Runneström upp mot Läseryd ovan Kråketorp steg han av hästen och föll på knä att läsa runske bokstäverna, sade han så långt går min sätesgård i Asas ägor». »I lika måtto vittnade Måns Erengisleson och Gumme i Mörkevik att för 70 år sedan de följde sal. Översten Joen Persson på Asa ett stycke på vägen då han ville till Stockholm och kom till samma föreskrevne runesten steg han av hästen och sade så långt går min sätes Västregårds ägor.»² År 1667 var stenen förstörd såsom framgår av kyrkoherdens i Tolg Petrus Johannis' berättelse 1667: »Hafwer aff gamble dagar stått een högh och bred Resesten mz runor emellan Kråketorp by [och] Loftstryds frelsegård dhen haffwa Kråketorps grannar omkull häffwit och i grund upbränt.»³ En något avvikande version av Nicolaus Lundeborgius, kyrkoherde i Tolg 1677—1703, en av Erik Dahlbergs korrespondenter,

¹ Kjellmark: Kronob. läns fornl. s. 13.

² Norrvidinge dombok s. 3.

³ Rannsagn. (F 1 9: 4).

lyder: »Runsteenar hafwa här warit men äre af skogseeld förbrände och förstörde.»¹ Ihrfors har tecknat upp en tradition om att stenen skulle ha förstörts betydligt senare: »Ab hinc circa nonaginta annos² habitavit in ditione Kraketorpense vir superstitiosus atque malevolus, is ut excitaret lemures contra vicinos suos juxta saxum runicum habitantes prædictum saxum in multa frustula difregisse fertur. At Nemesis vigilat, senex ille protervus cæcitate affedus est, et in miseriis vitam peregit.» Ihrfors har sannolikt missförstått någon av de många berättelserna om stenbitarnas olycksbringande kraft.

De äro nämligen föremål för vidskeplig fruktan, som synes av denna berättelse, och död och elände hotar den som förgriper sig på dem. Gamle hemmansägare Rylander (nu död) i Kråketorps Södregård berättade t. ex., att en torpare hade tagit en av stenarna till spiselhäll i sin stuga och hade gått hemifrån, sedan han slutat arbetet därmed. Hustrun, som varit borta, kom in i stugan, innan mannen återvände, och när han kom hem, låg hon död på golvet. Soldaten Berg, på vars mark stenbitarna ligga, berättade, att den som byggt hans stuga, också tog ett av styckena till sin spisel, men han måste bära det tillbaka följande morgon, så hade det spökat på natten. För doktor Knut Kjellmark har man berättat om Nils i Gallakvarn, som »tog runstenen och la' till spishäll, men blev så tokig, så de kunde inte binda honom. Han såg hela vägen full med soldater. Anders i Elmefall tog en bit och la' i stenfoten för att se, om det gjorde något. Och det blev sän't liv, så det kunde ingen sova. Fjälla-Johan tog en bit och la' på vinden, och då gick det på samma sätt.»

Trots den vördnad man alltså har hyst för fragmenten av den sönderslagna runstenen, är det många som fattas, och någon fullständig inskrift kan ej erhållas av de runor, som finnas kvar. Några bitar kunna ha hamnat i den stenmur, som ligger strax intill. En har försvunnit, sedan Hagelberg för ungefär 100 år sedan läste inskriften. Nio av fragmenten äro runristade, och tre av dem ha inskrift på två sidor. Jag har gjort upp ett förslag till rekonstruktion av ristningen, fig. 8, och på ett av de fotografier, jag tog ute i fältet (pl. XIV: 1), synas bitarna ordnade i överensstämmelse med denna rekonstruktion. De ligga i följande ordning

VII
I II III IV V VI · Genom Hagelbergs teckning lära vi känna ytterligare ett stycke, nu förkommet, Hgb. nr. 3. Det är möjligt, att det lilla stycket nr VII hos mig är en rest av detta.

På grund av brottytornas form och utseende kan man på två ställen passa ihop stenbitar direkt intill varandra, dels nämligen de två som tillsammans utgöra stycket II (Hgb. 2 och 4), dels nr III, som också består av två bitar (Hgb. 1 och 5).

Runorna på framsidan stå på en marglinje, som ej har någon motsvarighet upptill, där topparna gå ända upp till kanten. Se t. ex. stycket I! De hela runornas höjd är 14 cm. Det som finnes kvar av dem är tydligt och välhugget. Inskriften på framsidan lyder:

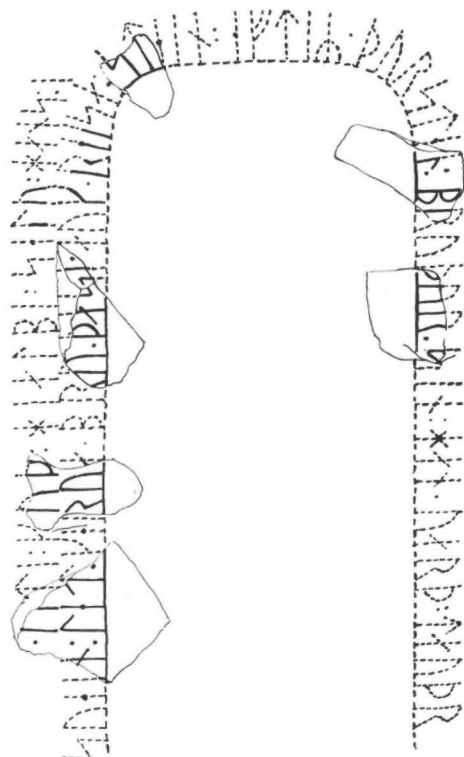

Fig. 8. Sm. 17. Kråketorp. Förslag till rekonstruktion.

¹ Palmsk. 302.

² = o. år 1800; denna del av Smol. sacra fullbordades 1889.

synlig. Nr 10 **p** ser hos Hagelberg (stycket 1) ut som ett **k**, och så har även Vistrand läst den. Den sistnämnde har alldeles förbisett det föregående **u**. 11 är **a**; runan lutar mot vänster. Runorna 14—18 återgivas efter Hagelbergs teckning (stycket 3). Enl. denna stå runorna på framsidan och kantsidan med nedre delarna vända mot varandra, vilket med all sannolikhet ej återger det verkliga förhållandet. På stycket 2 hos Hgb. äro runorna tecknade på samma sätt i strid mot vad som ännu kan iakttagas. Den undre raden på Hgb. 3, vars runor vända basen uppåt, har stått på framsidan (jfr Hgb. 2, där framsidans runor, som uppgivas stå på kanten, stå upp och nedvända!) och börjar, om man betraktar den från rätt håll, d. v. s. sedan man vänt teckningen upp och ned, med ett tecken, som jag antager vara rester av ett **k**, nr 14. Det skulle även kunna vara bistaven till ett **r**. Runan närmast efter punkten liknar mest ett **r**, de två följande kunna vara **ei**, och den sista, som sannolikt har varit skadad, kan antagas ha varit **s**, alltså det hela [u]**k**·reis[a]. 19 är **s** helt säkert, och den efterföljande runan antager jag ha varit **t**. 21 är **n**. Om den vore **h**, skulle rester av den andra bistaven synas. Av nr 23 synes endast mellersta stycket av en huvudstav, inga spår av bistav finnas. Runan kan ha varit **r**, såsom jag antagit i mitt rekonstruktionsförslag på grund av sammanhanget. Detta antagande, som gjordes utan kännedom om Hagelbergs läsning, bekräftas av denna (stycket 7), där den ifrågavarande huvudstaven är försedd med övre delen av en **r**-bistav. Runan har sannolikt ej varit **b**, då den närmast föregående, varmed ordet börjar, är ett **b**. Av 24 synes endast en bistav, som knappast kan höra till något annat än ett **p**. Topparna på 25—27 **urs** saknas. På nr 27 är endast nedre delen av den vänstra vinkeln bevarad. På stycket VII synes en punkt och ett litet streck. På kanten av nr I ser man en punkt och en lång stav, som sträcker sig över hela inskriftsytan, samt den nedersta hälften av en stav. På kanten av stycket II synas två stavar utan några tvärstreck, rester av **u** förmodligen, och därefter ett **p**, vars övre del fattas. Runan är säkert ej **k**, då bistaven sitter långt ned på huvudstaven. Toppen är borta. **up** bör troligen utfyllas till [k]**up**. Av kantsidans runor på Hgb. 3 har den sista otvivelaktigt varit **u**. Av den första synes endast en rak stav. Runan kan ha varit **l**, vars bistav bör ha tagit ungefär lika stor plats som toppen av **u**, vilken också fattas. Jag har antagit, att detta **lu** är sista stavelsen i [se]**lu**.

Ang. 2—4 **let** se s. 32! Ang. det **kerua**, som förmodligen följt efter **let**, se s. 61! 10—13 **pasi** ack. sg. fem. av rsv. demonstrativ-pronominelt *sāsi*. **pasi** är förmodligen en skrivning för *pāsi* eller *pāssi*. Den sistnämnda formen förekommer i Sm. 45, stavad **pesi**.

Transskription:

.... n lét (ge)r(a br)ú þessa (o)k reis(a) s(tein þenna eptir)n br(ó)ður s(inn)
G)uð [hiálpi sá)lu (hans!)

Översättning:

.... n lät bygga denna bro och resa denna sten efter n sin broder,
Gud [hjelpe hans] själ!

Ang. dylika brobyggnader se s. 8 ff.!

18. Gårdsby kyrka. Norrvidinge hd.

Fig. 9, 10.

Litteratur: Gahm-Persson: teckning den ¹¹/₈ 1744 i Smålands Märkvärdigheter (F m. 54); Rogberg: Hist. Beskrifning om Småland s. 289; L. 1944; Inventeringsprotokoll 1829 i A. T. A.; Ihrfors: Smol. sacra III s. 99; Brev i N. Sm. Ark.

På kyrkodörren i Gårdsby har funnits ett runristat beslag, vilket nu är försvunnet men avritades år 1744 av den kände samlaren S. L. Gahm-Persson, som var född i Gårdsby socken.

Tillägg

(till h. 1, Kronobergs län).

17. Kråketorp. Asa sn.

Runstensfragmenten förvaras sedan 1956 i Asa kyrkas tornkammare.

21. Lidekvarn. Tolgs sn.

Runstenen flyttades 1944 och restes på en plats 150 m N om bron över Vartorpaån, 4 m V om vägen Tjureda–Asa, med ristningsytan vänd mot vägen.

23. Dädesjö gamla kyrka.

I Dädesjö kyrka, Uppvidinge hd, där tidigare några runor ha kommit i dagen på ett språkband bland de märkliga takmålningarna, har man vid en restaurering åren 1938–41 på den medeltida triumfbågen funnit ytterligare några målningar och i anslutning till en av dessa även runor. Inskriften har granskats av I. Lindquist (*Målade runinskrifter i Dädesjö ödekyrka, Småland i K. Hum. Vet.samf. i Lund Årsber.* 1942–43 s. 250 f.).

Man ser på triumfbågens södra sida två fabeldjur av lejon typ, stående på bakbenen, vända mot varandra. Huvudparten av runorna är anbragt på två vertikala band, runorna 1–15 på det ena, 16–28 på det andra. Inskriften avslutas med runorna 29–31 på den horisontella ramlinjen ovanför djurens huvuden.

Inskrift:

h -- artu s -- -- | sihmunder : skþe |
1 5 10 15 20 25

fus
30

Hér(?) ... Sigmundr skrifði os.

Här(?) ... Sigmund målade oss.

Till läsningen: Stavarna 2 och 3, som äro parallella, äro skadade i sin övre del. De utgöra knappast rester av ett u. Runorna äro sannolikt ii. 5 r har slutet bst. 6 t har bst endast till vänster om hst. Efter 6 t synas två vertikala stavar; inga bistavar kunna skönjas. Där kan ha stått u. Genom en skada i putsen har den närmast följande runan fallit bort. Efter det skadade partiet synas mitt emellan marglinjerna färgrester, fragment av en hst, och på ett kort avstånd därifrån ett litet stycke av en stav vid nedre marg-

Fig. 108. Sm 23. Dädesjö gamla kyrka. Triumfbågen med målade runinskrift. Foto I. Anderson 1943.